

Dobszay László

GONDOLKODÓ

füzetek

JEGYZETEK A LITURGIÁRÓL:

27. Legrégibb (és legszebb)
karácsonyi énekünk
28. Mit tegyünk azzal, ami „elavult”?
-

OLVASÓI LEVELEK

14. szám

2003. december

Gondolkodó Füzetek

Kézirat gyanánt – Felelős kiadó: Dobszay László

1. füzet: A keresztény értelmiségi (I). – Jegyzetek a liturgiáról: 1. Igazság és érthetőség. – 2. Hogyan imádkozzuk a 118. zsoltárt?

2. füzet: A keresztény értelmiségi (II). – Jegyzetek a liturgiáról: 3. Az éneklőszék. – 4. A liturgikus stílus szétesése. – Aquinói Szent Tamás a hit megvallásáról

3. füzet: A keresztény értelmiségi (III). – Jegyzetek a liturgiáról: 5. A liturgikus homília formája. – 6. Benedictus Dominus Deus Israel. – Szent Ágoston beszéde az újonnan megkereszteltekhez

4. füzet: A karácsonyi virrasztó zsoltosma. – Jegyzetek a liturgiáról: 7. A karácsonyi nagyéneklés. – 8. Az 50. zsoltár utolsó versei. – Melléklet: Az esztergomi zsoltosma karácsonyi matutinuma

5. füzet: A szövegértésről. – Jegyzetek a liturgiáról: 9. Énekek a szentekről. – 10. Sajnálom...

6. füzet: Szövegalkotás és szövegértés – egyházi környezetben. – Jegyzetek a liturgiáról: 11. Gyertyák az oltáron. – 12. Ordo Cantus Missae

7. füzet: A húsvét heti „dicsőséges vesperás”. – Jegyzetek a liturgiáról: 13. A liturgia drámaisága. – 14. Változatosság?

8. füzet: Mi a magyar a zenében? – Hit, remény, szeretet – Jegyzetek a liturgiáról: 15. A pazarló liturgia. – 16. „Búgó kürtök”?

9. füzet: Szemben a feladattal – Kommentár a nagypénteki „Adoratio Crucis”-hoz (Aquinói Szent Tamás: Vajon helyes-e Krisztus kereszttjét imádó tisztelettel illetni?) – Jegyzetek a liturgiáról: 17. A Máté-passió. – 18. Húsvéti népekeinkről

10. füzet: Az orációk fordítása (Mezey László szellemi hagyatékából) – A gyermekkori emlékek (Raissa Maritain írásából) – „Jön a vihar...” – Az úrnapi vesperás Magnificat-antifonája (az Isztambuli Antifonáléból) – Jegyzetek a liturgiáról: 19. Egy mennybemeneteli prédikáció margójára – 20. Aquinói Szent Tamás arról, hogy miért lett Krisztus mennybemenetele a mi üdvösségünknek oka

11. füzet: Aquinói Tamás a békéről: (1) Vajon ugyanaz-e a béke, mint az egyetértés? – A számítógép: a szellemi munka ellensége és barátja – Jegyzetek a liturgiáról: 21. A sequentia - és a liturgia misztikus jellege. 22. A dalosított zsoltár-recitáció

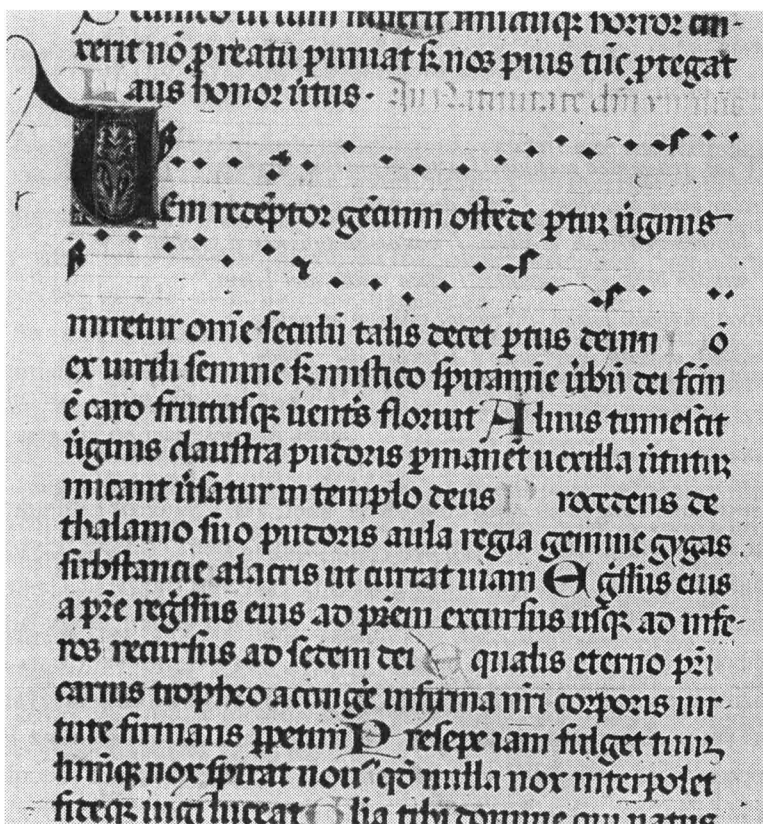
(A jegyzék folytatása a hátlápon)

Jegyzetek a liturgiáról

27. Legrégibb (és legszebb) karácsonyi énekünk

A „Veni Redemptor gentium” Szent Ambrus biztos hitelességű karácsonyi himnusza. A 4. század végén készült: a himnusz születését csak néhány év választja el karácsony ünnepének születésétől. Tartalmát is a karácsony eredeti mondanivalójának fényében értjük meg.

A himnuszt Milánótól egész Európa átvette, s a latin kereszténység ökuménikus örökségének is része lett. Magyarországon is megtalálható a katolikus (Éneklő Egyház 2. sz.), a református (302. sz.), az evangélikus (korál-változat: 131. sz.) énektárakban. A latin szöveg mellé az alábbiakban megadjuk a katolikus énektár szerinti magyart is, mely

azonban itt-ott kissé „népszerűsíti” az eredetit. Ezért eléje a középkori magyar fordítást is csatoljuk a Döbrentei kódexből. (A fordításokhoz lásd: Magyar Egyházzene 4, 1996-1997: 459-462. Az Ambrus-himnuszokhoz általában lásd a folyóirat e számának cikkeit, különösen Déry Balázs: Szent Ambrus, a himnuszalkotó, 443-462.)

A himnusz eredetileg nem így kezdődött. A jelenlegi első versszakot megelőzte az „Intende, qui regis Israel” kezdetű strófa, mely a 79. zsoltár szavaival kérte Izrael pásztornak s az ő hatalmának megjelenését:

*1. Intende qui regis Israel / super Cherubim qui sedes,
appare Ephrem coram, excita / potentiam tuam et veni.
Figyelj, Izrael Pásztor, / ki ülsz a kerubok fölött,
jelenj meg Efraim előtt, / serkentsd hatalmad, s jöjj közénk.*

Kétségtelen azonban, hogy a középkori kezdet (Veni Redemptor gentium) erőteljesebb:

*2. Veni, redemptor gentium, / ostende partum virginis,
miretur omne saeculum, / talis decet partus Deum
Jöjj nemzeteknek Váltója, / mutassad szűznek ő szültét,
minden örökség* csodálja: / ilyen szülés illet Istent.
Népek megváltó Istene, / szűztől születve megjelenj,
csodálják minden századok: / Istenhez illő születés!*

*Minden korszak, vagy a „saeculum”

másik jelentése szerint: az egész világ

A himnusz Megváltó eljövetelét kéri, azét, aki a Szűztől születik. De – mint Déry Balázs arra rámutatott – az óhajítás nem csak az üdvörténeti eljövetelről szól, hanem a liturgiáról is. Azt kéri, hogy az Úr jöjjön el most az éneklő költőre és a közösségre, segítsen abban, hogy hitelesen idézzük fel „a Szűznek ő szültét”. Kéri, hogy himnuszunk az igaz hit normája szerint tudja elmondani az ünnep tárgyát. Ha e tárgyat hitelesen fogja elmondani a himnusz, ha hitelesen fogja énekelni az Egyház, akkor majd „csodálják minden századok” (illetve: omne saeculum, az egész világ) ezt a csodát, a szüzi születést, mely – az egyházatyák ta-

nításának megfelelően – a Született isteni mivoltának jele. „Ilyen szülés (vagyis születés) illik Istenhez”: csak ez a csodálatos születés volt méltó a megtestesült isteni Személyhez. Ezt fogja most elmondani, ezt fogjuk most énekelni, s lelkesen buzdítjuk is az egész világot (omne saeculum), hogy minden térben, minden időben egyetemesen lássa és csodálja ezt az eseményt.

Melyet most elkezd kifejtteni az ének:

*3. Non ex virili semine, / sed mystico spiramine
Verbum Dei factum caro, / fructusque ventris floruit.
Nem férfiúnak magjából, / de titkon való ihléssel
Isten Igéje testté lőn, / hasnak gyümölcse virágozék.
Nem férfiúnak magja ez, / de titkon való ihletés,
test lesz az örök szent Ige, / megvirágzik a szűzi méh.*

Ahogy az Üdvözlégyben imádkozzuk: „áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus”. Jézus e szűzi méh gyümölcse. A megtermékenyítés nem a természetes úton történik, nem a férfi-mag hull e drága termőföldbe. Egy titokzatos sugallat hordozza őt, olyasféleképpen, mint amikor a kegyelem, az ihlet az emberben megjelenik.

Az ihlet, a „spiramen” nem más, mint az Angyalra bízott szó, mely a Szentlélek (*Spiritus*) erejének leszállását adja hírül. Ez az angyali szó volt a Megtestesülés hordozója, mint a régi liturgikus szöveg mondja: *Virgo verbo concepit* = a szűz a szó által megfogam. Az egyházatyák ezt még kiegészítették azzal, hogy Mária az isteni szót befogadó fülén keresztül lett anyává. Így mondja el a karácsonyi responzórium is: *Descendit de caelis, missus ab arce Patris, introivit per aurem Virginis in regionem nostram* = Leszállott a mennyből, kiküldetvén az Atya fellegvárából, és belépett a Szűz fülén át a mi (földi) régiókba...

Egy szó van az Angyalra bízva, de valójában az isteni Ige testesülését közvetíti. Íme, a megtermékenyítés folyamata, melynek eredményeként „megvirágzik a szűzi méh”.

4. *Alvus tumescit virginis, / claustra pudoris permanent,
vexilla virtutum micant, / versatur in templo Deus.*

*Szűznek méhe növekedik, / szemérem kapuja megmarad,
jószágának zásztója* fénylik, / Isten templomban lakozik.
Áldott gyümölcse megterem, / de szüzessége megmarad,
erény zászlói fénylenek, / templom, hol Isten megjelent.*

* =erénynek jelvénye

Mária a természet rendje szerint hordozza magzatát. Amikorra pedig eljön a szülés ideje a „megvirágzott” szűzi méhben megéri annak termése, gyümölcse is. Minthogy Isten tartózkodásának helyét templomnak nevezzük, Mária méhe is joggal mondható templomnak. S amint a templom szentsége sérthetetlen, úgy Mária szüzessége sem sérül sem a szülés előtt: sem a szülésben, sem a szülés után. „Vexilla virtutum micant”: ragyogó fényben tündököl Mária szűzi erényének jelvénye.

5. *Procedens de thalamo suo, / pudoris aula regia,
geminae gigas substantiae, / alacris ut currat viam.*

*Ő terméből kilépven / királyi háznak szemérme
két állatbeli óriás / hogy vígan fusson hamarját.*
S a nászteremből, im, kilép, / királyi házból Vőlegény,
mint Isten-Ember, égi hős / hogy útját futva járja be.*

*Ő terméből, a szemérmes királyi házból
két állatbeli: kettős lényegű;
hamarját: gyors útját

Ez az áldott gyümölcs karácsony éjszakáján elhagyja Mária méhét, „kilép onnan”.

De mélyebbre hatolunk a titokban: Mária méhe, melyből Ő kilép: egy nászterem, egy násznak helyszíne. Miféle nászról van itt szó? Az egyházatyák tanítása szerint Mária méhében Isten és az Egyház lépett örök érvényű nászra. Amint Isten az Ószövetségben eljegyezte magának Izraelt, úgy az Újszövetségben is kiválasztotta menyasszonyának az Egyházat, s vele Mária méhében örök házassági szövetséget kötött.

Sokkal erősebb ez a szövetség, mint az Ószövetségi volt. Míg az első szövetségben a szándék, az akarat, a morális elkötelezettség kötötte Izraelt Jahvéhoz, most Krisztus *személyében* valóságos egység („személyi egység”) jött létre az isteni és emberi természet, s ezáltal Isten és választott Menyasszonya, az Egyház között.

A gondolatot a himnusz a karácsonyi 18. zsoltárra utalva viszi tovább. Abban ezt imádkozzuk: „Ott szerzett a Napnak lakást, és az mint Vőlegény kilépett házából, hogy ujjongással, mint a Hős, befussa útját.” Krisztus ez a Nap-Hős, ő a Vőlegény, aki kilépett házából, hogy „befussa útját.” A himnusz szerint ő „geminae Gigas substantiae”, vagyis két-természetű, kettős lényű Óriás. Olyan Hős, aki egy személy, de két természettel bír. Az ókeresztény liturgia szerint ez karácsony alapigazsága, melyből minden egyéb következik.

*6. Egressus ejus a Patre, / regressus ejus ad Patrem,
excursus usque ad inferos, / recursus ad sedem Dei.
Ő kijövése Atyjától, / megtérése* Atyjához,
kijutása pokoliglan. / befutás(a) Isten székeihez.
Megindul Atyja székeitől, / s Atyjához ismét visszatér,
bejárva poklok mélyeit, / föl, az isteni trónusig.*

*vissztérése

Továbbra is a zsoltár gondolatmenetét követjük, mely szerint: „Kijön a magas mennyből, és a mennyeknek magasába visszatér, és az ő melege mindenkihez elér.” A himnusz a nap pályáját Krisztusra konkretizálja. Ő azonban a teremtetett Nappal éppen ellentétesen: a magasból kel föl (vö. Benedictus: „meglátogatott minket a magasságból Támadó), a magasba tér vissza. Útjának kezdőpontja: Atyjának széke. Útjának végpontja: Atyjának trónusa. Mélypontja: a megaláztatás, a szolga-volt, a szenvedés, a halál, s ahol „fordul” az útpálya: a poklok mélye („szálla alá poklokra”). De „harmadnapra feltámad, fölméne a mennyekbe”, s ezért megy továbbá himnusz szerint is „fel, az isteni trónusig”. Karácsony pillanata nem szakítható el a teljes Krisztus-misztériumtól, karácsony Krisztus kettős természetének ünnepe, de benne értődően, egyben a húsvéti misztériumé is.

7. *Aequalis aeterno Patri, / carnis topphaeo accingere,
infirma nostri corporis / virtute firmans perpeti.*

*Örök Atyához egyenlő, / testet megvénia övezged,
mi testünknek betegségét / örök erővel erősíti.*

*Ki az Atyával örök-egy, / a test páncélját fölveszgi,
mi testünk gyöngeségeit / örök erővel hatva át.*

Szent Pál szerint Krisztus „felvette a szolga alakját”, „engedelmes lett egészen a halálig”. Az atyák tanítása szerint, amikor Krisztus felveszi a testet, s vele a teljes emberi természetet, akkor látszólag gyengeségbe öltözik, „megalázza magát”. Számára azonban, aki úgy veszi fel az emberi természetet, hogy közben nem teszi le isteni természetét, más szavakkal: „ami nem volt, az lett, s ami volt, az megmaradt”, ez a gyenge test harci fegyverré, a hadi győzelem jelvényévé (tropaeum) vált. Nem isteni hatalmát mutatva győzte le az Erős Sátánt az Erősebb Krisztus, hanem a mi testünk gyöngeségével.

„Az Istennek Fia ugyanis, midőn eljött az idők teljessége, melyet az isteni tanács kikutathatatlan mélysége meghatározott, hogy Alkotójával kiengesztelje, az emberi természetet fölvenni méltóztatott, hogy *a halál kiagyaló Ördög amivel győzött, azzal bukjon el*” (Nagy Szent Leó). Így „procedens homo sine semine, largitus est nobis suam Deitatem” (ki lépve mint nem-magból-lett Ember, nekünk ajándékozta Istenségét; antifona január 1.-én). Emberi természete szerint tehát a test gyengeségbe öltözött, de az emberségével egyesített isteni erőt evvel átsugározta a gyenge a testbe.

8. *Praesepe jam fulget tuum, / lumenque nox spirat novum,
quod nulla nox interpolet, / fideque jugi luceat.*

*Immár új jászol fénylik, / éj ihle egy új világot,
két éj sem veszen közébe, / szüntelen hittel világoskodik.*

*Immár fénylik te jászolod, / az éjből új nap támadott,
mit nem borít el semmi éj, / szüntelen hittel tündököl.*

„Immár fénylik te jászolod, az éjből új nap támadott” – a költői szépségű záróvers első látszatra a karácsony ünnepeének eljövételét hirdeti. A történelmi karácsonyét, amikor az emberiség sötét éjszakájában felfénylett az új Nap, s a kegyelmi karácsonyét, amikor lelkünk sötétségén áttör a Megtestesült ige új születésének („nova nativitas”) fénye. A karácsony tehát nemcsak megemlékezik a születésről, hanem misztériumának erejével kieszközli, hogy bennünk is újra megtestesüljön az örök Ige, emberségét emberségünkkel egyesítve egyben istenségének is részesévé tegyen. „Az Isten ember lett, hogy az ember Istenné lehessen.” Ilyen merészen csak az egyházatyák merték kimondani.

De mint látjuk, az „új születés” hatása bennünk azon múlik, hogy igaz hittel hisszük-e az ő kettős természetét. Nemcsak az tagadja Krisztus isten-emberségét, aki a tagadást eretnekként megfogalmazva kimondja, hanem az is, aki elismeri ugyan istenségét, de távol tartja őt emberi világunktól, nem engedi, hogy abba Ő beleavatkozzon, s az is, aki elismeri ugyan emberségét, de itt megáll, s őt pusztán erkölcsantitívóvá, egyszerűen „jó emberre”, történelmi jelenséggé, vagy éppenséggel nevét emberi programok eladására szolgáló címkévé alacsonyítja. Egyetlen kereszténység van csak: az, amely minden következményével vállalja Krisztus isten-emberségét. Ez a „Vera fides geniti” amely „purgavit crimina mundi”, vagyis a Szülöttben való *igaz* hit, mely törli a világ bűneit (antifona: Virgo Dei Genitrix = Szűz szülője Istennek).

Visszatérve a himnuszhoz: fénylik immár a Jászol, új Nap támadt a sötétségben. Nem boríthatja el már semmi éj, és mi sem hullunk vissza a sötétségbe, de csak akkor nem, ha ez a fény bennünk is „szünetlen hittel tündököl”.

E himnusz a karácsony lényegét mondja el, úgy, ahogy arra az egyházatyák tanították a rájuk bízottakat. Tanítják a mai Egyházat is, feltéve, hogy a „vera fides Geniti” elevenen él, s szünetlen hittel tündököl: „fideque juxta luceat”.

Jegyzetek a liturgiáról

28. Mit tegyünk azzal, ami „elavult”?

Persze, az a kérdés. Az ilyen kategóriák, mint „divatos”, „elavult”, „korszerű” – önmagukban nem jelentenek sem értékítéletet, sem cselekvési programot. Meg kell vizsgálni, mi a szóban forgó dolog tartalma, annak alapján mondhatunk valamit az értékéről, s annak alapján arról, hogy mi a leghelyesebb teendők.

Ezt az elvet sokféle dologra alkalmazni lehet, de most csak a liturgia vonatkozásában szeretnék gondolkoztatni. A római liturgia sokféle elemére hallottuk, hogy elavult, s ezért el kell vetni, vagy éppen már el is vetettük. Hogy csak néhány példát mondjak: „kántorböjt”, „hetvened-, hatvanad-, ötvenedvasárnap”, bizonyos mozdulatok, gesztusok, szimbolumok, vagy akár szövegek. De mondhatunk ilyen a liturgiával kapcsolatos intézmények közül is, például „káptalan”, „kisebb rendek” (akolitus, ostiarius, exorcista, lektor, szubdiakonus).

Azt hiszem, ami elavultnak látszik, de gondosabb vizsgálatkor értéknek bizonyul, azt nem kiiktatni kell, hanem újra éleszteni. Kétségtelen, hogy az ilyen „elavult” dolgokat a maguk elavultságában megtartani legfeljebb azért kell, hogy figyelmeztessenek kötelességünkre. De ez a félhalt élet nem élet. Hanem gondolkodni kell azon, mi az értelmük, ez az értelem fontos-e ma, s ha igen, milyen formában lehet újra elevenné tenni őket.

Csak egy-két példa: fontos-e, hogy a templomban rend legyen? Jó-e, ha valaki fogadja, helyére ülteti az érkezőt, ellátja könyvvel, segíti a tájékozódásban, ha baj van, segítségére siet, irányítja a hívők mozgását, stb. Igen, mindez fontos. Akkor miért „elavult” az ostiáriusok rendje, szolgálata, megáldása. Ami elavult, az az, hogy az ostiáriusi fokozat az elmúlt néhány évszázadban csupán előkészületi fokozat volt a papsághoz. Jó ez a csökevényesség? Nem. Tehát mi a teendő? Átgondolni, hogyan lehet az ostiáriusi szolgálatot újra elevenné tenni.

Jó, hogy az évet – a természet járását is követve –, negyedekre tagoljuk, és polgári tevékenységünket a vallási meggondolások szerint értelmezzük? Igen, jó. Akkor miért „elavult” a kántorböjt? Ha a kántor-

böjt csak újabb, nem értett böjt nap, akkor lehet, hogy elavult. De ha arra való, hogy az elmúlt negyedévi munkálkodásunkban elkövetett hibákért engeszteljünk, a jókért hálát adjunk, s eredményeinkből részesítsük a rászorultakat, akkor nagyon is időszerű intézmény. Ismerve feledékeny természetünket az is kitűnő gondolat, hogy ezt a tevékenységet a természetes időszervezéssel összehangolva, egyben közösségi érvényűvé emelve (tehát túllépve a magánáhítaton) fix időkhöz és szertartásokhoz kapcsoljuk. Ez a „kántorböjt”. A feladat nem az lett volna, hogy ezt is eltörölve tovább profanizáljuk életünket, hanem hogy megtaláljuk a módját, hogyan kelthető új, mai életre. Egyszóval: a látszólag elavultat, ha értéket hordoz, nem kidobni kell, hanem megújítani: megérteni, formába öltetni, tanítani, megtartani.

Olvasói levelek

Sok levelet lapok az olvasóktól, sajnálom, hogy képtelen vagyok válaszolni rájuk. Pedig sokat tanulok is legtöbbjéből; olykor személyes biztatást olvashatok ki belőlük. Úgy gondoltam, e karácsonyi számban összegyűjtök néhány bekezdést e levelekből. Némi töprengés után elhagytam a neveket (legfeljebb itt-ott célszerű a levélíró foglalkozására utalni); lehet, hogy egyesek nem vennék szívesen az ilyen nyilvánosságot. A személyes jellegűekből csak egy-kettőt mutatok; nem ide való az a sok kedves levél sem, melyben az író tetszését fejezi ki, vagy köszönetet mond. Főleg olyanokat válogattam, melyekben a leírt tapasztalatok közérdeklődésre számíthatnak. Remélem, nem fognak nehezteni a levélírók e nyilvánosságra hozás miatt (melyre, ha emlékeznek, régebben előzetes, közös engedélyüket kértem).

*

... Különösen megragadott a legutóbb kézhez kapott számában (12. sz.) a „Mondatrend – a mondat rendje” jegyzet. Az eredeti és Mezey László fordítása megértés szempontjából tulajdonképpen nem is összehasonlítható, annyival érthetőbb a Mezey-féle fordítás. Csodálatos a magyar nyelv, ha értünk hozzá. – Szívesen olvasnék kommentárt a 30-40 éve hallott „Jézusomnak szívén megnyugodni jó” c. egyházi énekkel

kapcsolatban. Ha jól emlékszem, Harmath Arthur: Ellenponttan c. könyvében írta, hogy a dallamok befejezéseként a lefelé eső két terc, vagy terc és quart (quint) alkalmazása nem megengedett. Édeskés benyomást kelt... Nem lehetne ezeket kigyomlálni, annak ellenére, hogy egyes templomokban nagyon használatosak? Kántorképzőkn ilyenekről is szó esik?

*

...úgy érzem, hogy az írások abszolút mércét szabnak élénk, amelynek igazsága bizonyos, de amelyet betartani kevés embernek sikerül. Hittan ismereteink is hiányosak, hacsak valaki nem dolgozik egyházi pályán. Sokat gondolkodtam azon is, hogy ne a liturgiát fokozzuk le közérthető szintre, hanem az embereket emeljük fel hozzá. Azt hiszem, hogy ezt karizmatikus papok, hitoktatók sok esetben el tudták érni. Akik azonban erre nem fogékonyak, azokat sem szabad olyan kategorikusan megróni, hogy sértődöttségükben mindentől elfordulva tévutakon keressék igazságukat. – A hit, remény, szeretettel kapcsolatban van egy régi emlékem Szunyogh Xavér atyától... Az atya több szentbeszédet tartott, mindegyiket a reményről, Búcsúzóul, mintegy útravalóul kb. a következőket mondta: „Ne feledjék, hogy amíg valami lehetőséget látunk arra, hogy amit kérünk, beteljesedhet, addig az nem remény, csak gyarló emberi számítás. Ha a helyzet már teljesen kilátástalannak tűnik, akkor kezdődik a remény.” – Teljesen igazak a „szemben a feladattal” c. cikkben leírtak. A türelmetlen emberek tanulás nélkül azonnal tudni szeretnének. Most utólag látom, hogy milyen hasznos volt minden vers, szöveg, szabály, vagy akár a memóriát segítő mondóka, amelyet iskolás koromban kívülről meg kellett tanulnom.

*

Köszönöm a Gondolkodó Füzetek legújabb számát... Aquinói Szt. Tamás a legkedvesebb szentem. Nagyon szeretem gondolatait. Sajnos csak elvétve jutok hozzá.

*

...Különösen értékesnek tartom a Mezey hagyatékra épülő orációelemzéseket, mert ezek a „lex orandi est lex credendi” szellemében dogmatikus elmélkedésre nyújtanak lehetőséget. Kérem – ha lehetséges – minél többet szíveskedjék belőlük közölni.

*

A „Gondolkodó füzetek”-et nagyon szépen köszönöm. Elolvasása után – utólagos engedelmével – a Kollégium faliújságjára is kiteszem, a kollégisták is szívesen olvassák. Ha szabadna kérni, az egyik füzetben szívesen olvasnék a „Rózsafüzérről”. Úgy tudom, a Pápa ezt az évet a Rózsafüzér évének szentelte.

*

Kézen-közön, másolatban került hozzám a Gondolkodó 1. füzeté. A legjobbkor. Életem 75 éve alatt igyekeztem mindig önálló ítéletet alkotni a körülöttem zajló világról, vállalva annak minden – sokszor nem éppen kellemes – következményét. Mostanában azonban már-már elbizonytalanodtam, már-már azt hittem, hogy vétek saját „fejfel” gondolkodni. Úgy érzékelem, hogy korosztályom ezt elítéli: nem számítottam arra, hogy magatartásom – bár csak ebben az értelemben – ennyire elmagányosít. (A Füzetet lányoméktól kaptam: ők már más korosztály, élményünk mégis azonos). Zavarodottságom értekezése nyomán megszűnt.

*

A Gondolkodó számaim feladó nélkül kaptam, következésképpen nem ismertem a címet, amin megköszönhetem. Az ötödik szám olvasán mindennek előtt az antifónákról, az írás egyházzenei részéről és immár a címből ítélve arra lyukadtam ki, hogy szerzőjük az a Dobszay László, aki nekem kedves barátom volt, van és lesz, és aki az egyházi zenének páratlan ismerője, és kezdeményezője a Topkapi szeráj antifonáléja restaurálásának és kiadásának. Azt hiszem nem tévedek, tehát: Kedves Laci! Köszönöm a Gondolkodó füzeteit, köszönöm, hogy gondoltál rám, és visszamenőleg is köszönöm mindazt a rengeteg gondolatot, amit a füzetekből merítettem. Arra kérek, küldd el a többit is, mert pontosan ez az a hang, ami kettészakadt világunkban talán a legfontosabb. (Volt köztársasági elnök)

*

...a gyulafehérvári Hittudományi Főiskolán, a Gróf Majláth Gusztáv Károly Líceumi szemináriumában tanítok latin nyelvet, valamint a Liceum prefektusa is vagyok... Az Ön által kiadott Gondolkodó füzetekkel Ferencz István spirituális Atya által ismerkedtem meg. Kérem

tisztelettel nekem is küldeni ezután, mert a diákokkal foglalkozva sok esetben merülnek fel olyan témák, amelyek megválaszolásában ezek segítenek. Ezen kívül a magam számára is – egyházzenehez keveset értek, de a gregoriánt tartom az Egyház zenéjének – fontosnak tartom a Gondolkodó tanulmányozását.

*

Nagy örömünk mindig, amikor megkapjuk a legújabb példányt. Azt hiszem, dokumentum értékűek a benne foglaltak, így is kezeljük a lapot. Augusztus végén kezdődött noviciátusunk tananyagának részét képezik...

*

...Szeretném egyben megköszönni a folyamatosan érkező remek kis füzeteket. Nagy élvezettel olvassuk, és sokat tanulunk belőlük munkatársaimmal egyetemben. (Nagykövet)

*

A sok-sok képmutatás és mellébeszélés mellett olyan jól esik végre a köntörfalazás nélküli beszéd, a bátran kimondott szó... A karácsonyi ajándékot megkaptuk; nagy érdeklődéssel és lelkesedéssel tanulmányoztuk a Matutinum varázslatos szövegeit. (Egy kispap)

*

Csodálatos ajándékok ezek a füzetek, világító lámpásként vezetik az embert a nagyváros szellemi sivatagában. És tudatosítják, hogy nem ez a sivatag a lényeg, hanem Szent Ágoston, Aquinói Tamás, József Attila. Valóban „szellemi naplónak” tűnnek, és megtisztelnek minket személyes gondolataid, élményeid megosztásával. Mennyire hiányzik ez a mai életből! Rengeteget tanultam teológiai, vallási téren is a liturgiával kapcsolatos jegyzetekből, amik annyira óvják az embert a szent szövegek felületes olvasásától. (Egyetemi tanár)

*

Jó néhány éve részt vettem egy katolikus utazási iroda zarándokútján, s amennyire útitársaimat megismertem, bizony egyikük vallásossága sem volt ideálisnak mondható. Az egyiké babonával keveredett, a másik betéve fújta ugyan a hittételeket, de ezzel ellentétben állt erőszakos, vizsályt szító természete, egyesek vallásossága szelektív volt: egy-egy parancsolatot minden lelkiismeretfürdálás nélkül figyelmen kívül

hagytak, mások lanyha, formális vallási életet éltek. Végül pedig a minket kísérő pap helyes elképzeléseit túl mereven, mások megértése nélkül próbálta érvényesíteni, ami a legtöbb embert inkább taszította, mint vonzotta. Hát, ha ennyi telik az ún. vallásos emberektől, akkor mit várjunk a többiektől? Mindenesetre abban lehet bízni, hogy Aki a parancsolatokat megszabta, az ismeri korlátainkat, és amit elvár tőlünk, ahhoz erőt, kegyelmet is ad.

*

... a legmaibb valóság ma, ...-én, a ...-i templomból TV-n keresztül közvetített misén ért. Egy ún. „gitáros” misét láthattunk, hallgattunk, volt ott mosolygós jókedv, égneek emelt karok, vidám dalok. Mint egy „HIT Gyűlis” istentisztelet!... Ez most szentmise vagy egy jólnevelt disco műsor volt-e? Úristen, hova jutottunk! De milyen lesz a jövő katolikus nemzedéke, családja; tudják-e majd, milyen a katolikus mise, a gregorián, a válaszos zsoltár, a latin nyelv? Nem az Egyháznak kell alászállni, hanem a hívőket felemelni!

*

A liturgikus lelkeség, liturgikus hagyományok felújítása, előmozdítása nem könnyű feladat ma – ezt a magam lelkipásztori gyakorlatában is látom, pedig bármilyen autentikus megújulás csakis innen indulhat ki. (Szerzetesrendi tartományi vikárius)

*

„... görög katolikus papnövendék vagyok, teológiai tanulmányaimat Nyíregyházán végzem... Mivel a győri bencés gimnáziumban tanultam, ahol olyan kiváló tanáraim voltak, mint például Jáki Teodóz, a latin liturgiát is jobban megismertem és megszerettem. Sajnos azt kell mondanom, hogy jobban ismertem és szerettem, mint sokan azon római kispapok közül, akikkel együtt végeztem az előkészítő szemináriumi évet. Az illető szemináriumban nem sokat adtak a benedeki intelmekre: „Az istenszolgálatnak semmit elébe ne tégy!” Soha olyan misén nem vettünk részt a szemináriumban, amelyen a papot is hallottuk volna énekelni. Énekes zsolozsmánk is csak akkor volt, ha nagyon szorgalmazta pár buzgóbb kispap... De többről van itt szó, mint az éneklés, és ezt nem is részletezem, mert nálam jobban ismeri a helyzetet. Mi, görög kispapok, végeztük a magunk szertartásait, úgy, ahogy illik, de azt

hiszem, mindnyájan örültünk volna, ha ezt a latin kispapok, s főleg az illetékes előjárók is megteszik. Persze nálunk, görög kispapoknál is van egyfajta veszély, éppen az, hogy teljesen bezárkózunk, látásmódunk beszűkül, és másról hallani sem akarunk, csak a magunk szokásairól, szertartásairól. S talán éppen azért, mert féltjük azokat, félünk minden változástól, nehogy aztán úgy járjunk, mint latin testvéreink. Ezért vártam az Ön írásait a liturgiát szerető kispapokkal együtt, és azokból másoknak is próbáltunk értékes gondolatokat közvetíteni. Szomorúan vettem tudomásul, hogy az Új Emberben megszűnik rovata, és örömmel olvastam a hirdetést, hogy ismét olvashatjuk írásait...

*

...Az én érdeklődésem a liturgia kérdései iránt több, szerencsésen egymásra épülő forrásból származik: Gyermekkori ministrálás szigorú plébánosom, és ugyancsak szigorúvá nevelt sekrestyése irányításával, piarista diákoskodás, fiatakként nyári kisegítő kántorkodás, templomi énekkarok. Mára mindebből megmaradt a templom és a szertartások rendje iránti tiszteletteljes szeretet (*dilexi decorem domus Tuae...*), és a zsinati reformok gyenge lábakon álló megvalósulása iránti aggodalom...

*

... nagyon gyakran azt vehetjük észre, hogy elhagyják, és más, oda nem illő szövegekkel helyettesítik az Anyaszentegyház sok évszázados hagyománya által megszentelt és előírt énekeket. Ezt elsősorban az „ifjúsági” miséken tapasztaltam, de a népénekes misék sem kivételek. Amikor szóvá tettem ezt az érintetteknek, ezt a választ kaptam rá: „A jó Istennek biztosan így is tetszik...” Elgondolkodtató ez a hozzáállás a leghiszebb liturgia közös megünneplésére. (Egy világi akolitus)

*

„...felfigyeltem a 118. zsoltár felemlítésére. Nem a liturgiában betöltött szerepére gondolok, csak a saját belső életemben betöltött szerepére. 16 éves voltam, amikor nagyanyámtól megkaptam az akkoriban megjelent 16 ünnep zsolozsmáját (emlékezetem szerint a Szent István Társulat kiadásában), úgy tudom, benne Sík Sándor zsoltárfordításának régebbi változatával. A nagyheti liturgiából már korábban ismertem a 118.-at. Mód felett megörültem később a szöveg ismeretének. Nem zavart a nyelvtanilag ”nekem” gyakran szokatlan formák használata, mert

a tartalom egészen egyezett akkori lelkiállapotommal. Később grafikusnak készültem, csináltam magamnak egy szövegmontázst belőle. Most 77. évemben vagyok, 6 éve erősen mozgáskorlátozott lettem. De a 118. zsoltár mindezek után is ugyanolyan sokat jelent számomra, mint fiatakoromban.... Hitem ingadozott már szinte gyerekkoromban. Kételyeimmel ma szinte tehetetlen vagyok. De a 118. zsoltár versei mindig elsimítják a kiélezett helyzetet.

*

...A ...-i idők otthonából kérjük, hogy szíveskedjen megküldeni a „Gondolkodó füzeteket”. Otthonunk 45 fős. Hetente egy alkalommal van bibliakörünk. Ilyenkor együtt elmélkedünk, imádkozunk, általában 10-15 fő részvételével. Minden héten van Igeliturgia, ill. havi egy alkalommal szentmise. Ezekkel a liturgikus összejövetelekkel is szeretnénk Jézus szeretetét megéreztetni beteg, idős lakóinkkal. Hála Istennek a közös ima erejét érezhetjük, hiszen a földi életből elkészülő lakóink legtöbbike a „szent útravalóval” távozik. Ezt érezve szeretnénk még szebbé tenni a közös együttléteket. (Szociális otthoni foglalkoztató)

*

... A lap terjedelme praktikus, mondhatni optimális. Elolvasásához még a hozzám hasonlóan állandó időzavarral küszködő is tud elegendő időt szakítani. A továbbgondolásra pedig bőséges lehetőséget kínál az élet számos helyzete: utazás, orvosi váró, fodrász, álmatlanság, stb.

Elgondolkoztat már a címoldali grafika is. Mérnökként egy fogaske-
rékre vagy egy tengelykapcsoló tárcsára emlékeztet. A belső fogazás mintha gótikus elemeket mutatna. A néhány (belső) fog a múltban gyökerező alapigazságokat juttatja eszembe, a külső, kis fogak mai világunkat, a ránk ható, divatos eszmerendszerek jellegtelen sokszínűségét. A kettőt összekötő lamellák felfoghatóak akár labirintusként is. Az átjárást (= eligazodást) a négy küllő közül csak egy biztosítja. Ennek megtalálásában segít elvárásunk szerint a Gondolkodó füzetek sorozata. (Ha ennél konkrétabb dolgot kellett volna felismernem az ábrában, az ismereteim hiányát mutatja.)

Kivételesen válaszolok: a kép a chartres-i székesegyház templomhajójának padlóján kirakott, hatalmas mozaik-labirintus reprodukciója.

*

... plébánosunk 34 évi itteni szolgálat után betegsége miatt 78 évesen nyugdíjba ment.... És ezzel vége a szép, felemelő énekes miséknek, zsoltározásnak... pont egy évvel ezelőtt kaptunk olyan plébánost, aki a vasárnapi nagymisén nem engedi énekelni a Kyriét, Glóriát, csak mondogatjuk, húsvéti időben csak a „Dicsőség, szent áldás, tisztesség”-et szabad énekelni a Glória helyett. Soha sincs Szentlecke, csak Olvasmány és Evangélium, ennél fogva zsoltározásnak nincs helye. Többször előfordult, hogy a vasárnapi misén még a Sanctus-t és az Agnus Dei-t sem énekelhettük, csak mondogatjuk. De Ő éneklí az evangéliumot, a Prefációt pedig jóformán soha. Áldozás befejezése után énekelni nem szabad, csak mondogatni az oda nem illő, öt-hatféle giccses szövegű imádságot.... Nem tudom, ez ellen panaszkodhatunk-e, és hol, ugyanis plébánosunk meg sem hallgatja kérésünket. Félő, hogy az évtizedek óta működő, lelkes egyházi énekkar felbomlik, ilyen miséken senkinek sincs kedve kórusműveket énekelni... Nem valószínű, hogy valaha felhangzik templomunkban Jeremiás próféta siralmai, a négyszólamú Mátyé- és János passió, mert ehhez zeneszerető, liturgia-tisztelő öreg plébános atyáknak vissza kellene térnie. (Egy falusi olvasó)

*

...40 éves, családos tanár vagyok, és egy budapesti keresztény iskolában tanítok. Mindig foglalkoztatott a liturgia, annak története és fejlődése, szellemisége. Már fiatal korom óta érzem, hogy valami nincs rendben, hogy a liturgia az Egyházban hozzá nem értő emberek működése következtében nem ragyog tiszta fénnel, hanem egyre homályosabb, lényegvesztett és erőtlen... Próbálkozásaim igen szerények, de a magam területén igyekszem felhívni erre a környezetem figyelmét. Hitoktatóként a gyerekekre, egyházközségem tevékeny tagjaként pedig a plébánosra, kántorra és az erre kicsit is fogékony barátaimra próbálok hatni. Énektanár barátommal megpróbáltuk a vesperáséneklést bevezetni a kórusunkkal hetente egyszer. Sikerült... Az idei húsvétot pedig az „Éneklő Egyház” ajánlásai, példái alapján végeztük.

*

(Néhány további levelet a következő számra hagytuk)

12. füzet: Aquinói Tamás a békéről: (2) Vajon mindenki kívánja-e a békét? Vajon a békes szeretet sajátos kihatása-e? – Mi a tudomány? Ki a tudós? (I) – Jegyzetek a liturgiáról: 23. Halottak napja. 24. Mondatrend – a mondat rendje.

13. füzet: Mi a tudomány? Ki a tudós (II). – Versmondás – A művészek és az Egyház – Jegyzetek a liturgiáról: 25. „Istentisztelet modern szabad aszszonyoknak”. 26. A sivatagi atyák üzenete a mához.

ÉNEKES ZSOLOZSMA az Esztergomi Breviárium alapján (a Szent Ágoston Liturgikus Megújulási Mozgalom kiadványai): **0.** Népszolozsmák. – **1/A.** Nappali zoltároskönyv (Diurnále). **I/B.** Éjszakai zoltároskönyv (Nokturnále). **II/A.** Advent; **III/A.** Karácsony; **IV/A.** Nagyböjt; **V/A.** Húsvét; **VII/A.** A szentek közös szolozsmái (Diurnále). – **Psalterium latino-hungaricum – Latin-magyar zoltároskönyv.**

EGYHÁZZENEI FÜZETEK (A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzenei tanszékének és a Magyar Egyházzenei Társaságnak közös kiadványai):

I. folyam (Tankönyvek): I/3. Katolikus liturgika: A zsolozsma. I/4. Katolikus liturgika: Az egyházi év. I/6. Liturgikus latin nyelvkönyv. I/7. A keresztény istentisztelet I. I/8. A magyar egyházzenetörténet forrásai. I/9. A himnusz. I/10. Latin-magyar himnárius. I/11. A graduál-antifonák középkori kapcsolatai. I/12. A római mise énekrendje. I/13. Rövid bevezetés a zsidó liturgiába. — **II. folyam (Gregorián műfajok):** II/1. Az alleluja. II/2. Az antifona. II/3. A responsorium. II/4. Gregorián példatár egyházzene tanszakok számára. II/5. Psalmorum Melodia. II/6. Responsoria de Psalmista. II/7. A Verbum Caro responzórius-típus. — **III. folyam (Egyházi kórusművek):** III/1. Lassus: Nyolc Magnificat. III/2. Fux: Adventi Offertoriumok. III/3. Lotti: Mise-tételek. III/4. Resinarius: Responzóriusok. III/5. Polifon vesperás-zsoltárok és antifonák a Rhau-gyűjteményből. III/6. Dufay: 15 himnusz. III/7. Középkori angol carolok. III/8: Palestrina: Himnuszok. III/9. Korai polifónia I. A kezdetektől a Codex Calixtinusig. III/10. Genfi zsoltárok négy szólamban Claude Goudimel harmóniáival I-II. III/11. Schein: 18 karácsonyi korál. III/12: Kétszólamú reneszánsz kórustételek (egyneműkarra). III/13. Bicinia Sacra. — **IV. folyam (Hangfelvételek):** A magyar népének népzenei felvételeken, 8 kazetta. – Éneklő Egyház I-VI. kazetta.

Dobszay L. liturgiái tárgyú könyvei: A magyar népének. – Zsoltárelmélkedések, zoltártarmagyarázatok. – A szentmise magyarázata. – Jegyzetek a liturgiáról. – Barsi B.–Dobszay L.: „Íme, most fölme gyünk Jeruzsálembe”.

Kaphatók a Zeneakadémia egyházzenei tanszékén (VI. Vörösmarty utca 35.) — Egyéb információk, olvasnivalók: a www.egyhazzene.hu honlapon.

A „GONDOLKODÓ” füzetek: egyszemélyes, ingyenes folyóirat. Azokhoz szól, akik a katolikus dogmához hűséggel, ugyanakkor előítéletek nélkül eszmélkednek az egyház és világ, hitélet és kultúra, liturgia és társadalmi élet dolgairól.

A füzetek függelékében kapnak helyet az Új Emberben éveken át fenn tartott, 2002-ben megszűnt „Jegyzetek a liturgiáról” rovat tovább folytatott darabjai.

A fórum egy értelmiségi személyes nézeteinek ad hangot. Szeretné azt a nyugodt, tárgyyszerű, elemző, ugyanakkor szükség szerint kritikai hangot megütni, mely nemcsak a gondolkodó értelmiség hagyományainak megfelelő, hanem a katolikus egyház szellemi életében is évszázadokon át normálisnak számított.

Személy szerint szívesen fogadok észrevételeket, bírálatokat. Elgondolkodom rajta, s értelem szerint visszatérek az azokban felvetett témákhoz. De ez a fórum személyes vita lefolytatására nem alkalmas, így a levelekre nyilvános választ nem tudok adni.

Évente 10 szám megjelenését tervezem (a tanév folyamán havonként egyet). A számonként két liturgikus jegyzet az Új Ember rovat hajdani kéthetes megjelenési ciklusának felel meg.

A füzetet saját költségemen nyomtatom és ingyenesen bocsátom rendelkezésre. Köszönettel veszem, ha valaki önkéntesen és tetszés szerinti mértékben hozzá akar járulni a költségekhez. A füzet postázásának egyetlen feltétele az, hogy az érdeklődő egy levélben kérje a füzet megküldését, s évente adjon fel tíz darab, önmagának megcímezett, felbélyegzett közepes vagy nagy alakú borítékot a következő címre: Dobszay László, 1024 Budapest, Keleti Károly u. 11/A. II. 9.
